10. 10. 2002

ID: 18972

Vzájemný vztah žaloby na plnění a na určení

Z hlediska zájmu na určitosti vlastnických práv a jejich nespornosti a spolehlivosti jejich evidence v katastru nemovitostí platí, že žalobě na určení vlastnictví je třeba pro její jednoznačnost dát přednost před žalobou na plnění.

Z hlediska zájmu na určitosti vlastnických práv a jejich nespornosti a spolehlivosti jejich evidence v katastru nemovitostí platí, že žalobě na určení vlastnictví je třeba pro její jednoznačnost dát přednost před žalobou na plnění.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1988/2000, ze dne 11.7.2002)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce Zemědělského družstva V. P., zastoupeného advokátkou, proti žalovaným: 1) J. M. a 2) O. M., oběma zastoupeným advokátem, o zaplacení 700 000,- Kč s příslušenstvím, o určení neplatnosti kupní smlouvy a určení vlastnictví, vedené u Okresního soudu v Karlových Varech pod sp. zn. 16 C 279/96, o dovolání žalovaných proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 24. února 2000, č. j. 10 C 37/2000-196, tak, že rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 24. února 2000, č. j. 10 Co 37/2000-196, a rozsudek Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 27. října 1999, č. j. 16 C 276/96-172, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Karlových Varech k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Žalobce se domáhal, aby žalovaným bylo uloženo, aby mu zaplatili částku 700 000,- Kč s příslušenstvím, představující zbytek kupní ceny za nemovitosti, a to rekreační dům ev. č. 46 s vedlejší stavbou, stavební parc. č. 652/2 a pozemky parcelních čísel 1354/3, 1353/2 a 1354/2 a dále dům ev. č. 104 s garáží, zděnou kolnou, stavební parc. č. 645/2 a pozemkem parc. č. 1491 v kat. úz. J. (dále jen „sporné nemovitosti“), které žalobce prodal žalovaným kupní smlouvou uzavřenou 1. 2. 1993 za kupní cenu 3 500 000,- Kč, z níž v den podpisu smlouvy žalovaní zaplatili žalobci 2 800 000,- Kč a zbývající část kupní ceny se zavázali splácet spolu s úrokem, měsíčně 62 562,- Kč. Na dohodnuté splátky žalovaní nic nezaplatili.

Žalovaní se pak domáhali, aby soud určil, že kupní smlouva z 1. 2. 1993, uzavřená mezi účastníky ohledně sporných nemovitostí, je neplatná a že výlučným vlastníkem těchto nemovitostí je žalobce.

Okresní soud v Karlových Varech (dále „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 18. února 1998, č.j. 16 C 279/96-95, uložil žalovaným, aby žalobci zaplatili společně a nerozdílně 700 000,- Kč s příslušenstvím. Dále zamítl žalobu na nařízení prodeje zástavy, určení neplatnosti kupní smlouvy i určení vlastnictví a rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Krajský soud v Plzni jako soud odvolací k odvolání žalobce i žalovaných usnesením ze dne 20. dubna 1998, č. j. 10 Co 247/98-120, zrušil rozsudek soudu prvního stupně a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Dospěl k závěru, že rozsudek soudu prvního stupně je nepřezkoumatelný, neboť z něho nebylo možno zjistit, ze kterých důkazů soud prvního stupně učinil skutková zjištění, z nichž činil závěry. Dále soudu prvního stupně uložil, aby se především zabýval otázkou naléhavého právního zájmu žalovaných na jimi požadovaných určeních a aby doplnil dokazování o tom, zda žalovaní při uzavírání kupní smlouvy jednali v omylu a zda tento omyl úmyslně vyvolal žalobce.

Soud prvního stupně rozsudkem ze dne 27. října 1999, č. j. 16 C 279/96-172, uložil žalovaným, aby žalobci zaplatili 700 000,- Kč s příslušenstvím, a návrhy žalovaných na určení neplatnosti kupní smlouvy z 1. 2. 1993 a určení vlastnictví zamítl, když neshledal naléhavý právní zájem žalovaných na určení neplatnosti kupní smlouvy. Podle soudu prvního stupně „žalovaní jsou totiž vlastníky nemovitosti, tedy v tomto smyslu je jejich právní postavení jisté. Pokud mají žalovaní za to, že jejich práva byla porušena, musejí se ochrany domáhat žalobou na plnění, tedy např. na vydání bezdůvodného obohacení, kde by jako předběžná otázka byla řešena platnost výše uvedené kupní smlouvy“. Protože cílem určovací žaloby je prevence, za situace, kdy žalovaní jsou přesvědčeni, že jejich právo bylo porušeno, nemohou mít žádný právní zájem na určení práva, ale pouze na odstranění následků porušení práva, tedy na plnění. Uplatnění majetkových nároků žalobcem vůči žalovaným, vyplývajících ze smlouvy, která je předmětem určovací žaloby, nemůže samo o sobě založit naléhavý právní zájem na tom, aby v samostatném řízení bylo určeno, že kupní smlouva, z níž se nárok odvozuje, je neplatná. Vzhledem k tomuto závěru podle názoru soudu prvního stupně již nebylo třeba zkoumat, zda žalovaní jednali v omylu a zda jejich omyl vyvolal žalobce.

Odvolací soud k odvolání žalobce i žalovaných rozsudkem ze dne 24. února 2000, č. j. 10 Co 37/2000-196, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. O návrhu žalovaných na připuštění dovolání nerozhodl. Pokud se žalovaní domáhali neplatnosti kupní smlouvy do části, kterou se stanovila kupní cena v čl. II.smlouvy, odvolací soud vyslovil názor, že „požadavek žalovaných, aby každá nemovitost označená v čl. I. smlouvy měla svůj odraz v čl. II smlouvy, t. j. aby byla označena cenou, je požadavkem vybočujícím z praxe obvyklé pro uzavírání kupních smluv“. Zdůraznil, že tam, kde již došlo ke vzájemnému plnění a kdy lze žalovat o vzájemné vrácení plnění, nepřichází v úvahu výlučná určovací žaloba jednoho z účastníků smlouvy o neplatnost smlouvy. Z toho důvodu se soud nemohl zabývat určením platnosti či neplatnosti kupní smlouvy z důvodu neurčité kupní ceny předmětu smlouvy nebo omylu. Nad rámec posouzení nedostatku naléhavého právního zájmu na žalobě na určení podotknul, že žalovanými tvrzený omyl je zcela účelový. Podle názoru odvolacího soudu uzavřená kupní smlouva splňuje všechny náležitosti a proto byl požadavek doplacení kupní ceny zcela opodstatněný.

Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalovaní dovolání z důvodu nesprávného právního posouzení věci [§ 241 odst. 3 písm. d) OSŘ ve znění před novelou provedenou zákonem č. 30/2000 Sb.]. Namítají, že jimi „podaná žaloba na určení neplatnosti smlouvy kupní o převodu vlastnického práva k nemovitostem a na určení, že vlastníkem nemovitostí je 2. účastník – prodávající podle této smlouvy, je žalobou přípustnou, neboť na takovém určení je vždy naléhavý právní zájem, neboť takovéto soudní rozhodnutí určující vlastnické právo má být zaznamenáno do katastru nemovitostí a takto dosaženo shody mezi stavem právním a stavem zapsaným v katastru nemovitostí. Vedlejším podstatným závěrem je to, že v takovém případě je odepřením práva na soudní ochranu, jestliže takovéto žaloby na určení, u níž je dán vždy naléhavý právní zájem, by mělo být podmíněno současným uplatněním návrhu na vzájemné vrácení plnění“. Odvolací soud také správně neposoudil otázku platnosti kupní smlouvy z 1. 1. 1993 z hlediska její absolutní neplatnosti pro neurčitost

ujednání o kupní ceně. Podle názoru žalovaných „je-li prodáváno více nemovitostí spolu, aniž by tvořily fakticky funkční celek, je třeba, aby ujednání o kupní ceně a její výši se vztahovalo na každou věc samostatně“, v opačném případě je v tomto směru kupní smlouva neurčitá. Odvolací soud měl přihlédnout k absolutní neplatnosti kupní smlouvy z úřední povinnosti. Zásadní právní význam rozhodnutí odvolacího soudu spatřují „v zásadním právním významu jím řešené konkrétní právní otázky, a to otázky existence jejich naléhavého právního zájmu na určení neplatnosti kupní smlouvy a na určení, že vlastnické právo k předmětným nemovitostem má žalobce, jakožto zákonného předpokladu pro přípustnost žaloby na určení podle § 80 písm. c) OSŘ“. Navrhli, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Žalobce se k dovolání nevyjádřil.

Nejvyšší soud jako soud dovolací podle bodu 17. hlavy první části dvanácté zákona č. 30/2000 Sb. projednal a rozhodl o dovolání podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 30/2000 Sb. (dále jen „OSŘ“).

Po zjištění, že dovolání proti rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnými osobami včas, nejprve zkoumal, zda jde o dovolání přípustné.

Podle § 236 odst. 1 OSŘ lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

Podle § 237 odst. 1 OSŘ je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, pokud řízení trpí vadami v tomto ustanovení vyjmenovanými (s výjimkou rozhodnutí uvedených v odstavci 2 téhož ustanovení).

Žalovaní nenamítají, že v řízení došlo k vadám uvedených v § 237 odst. 1 OSŘ, a ani z obsahu spisu nevyplývá, že by k některé z uvedených vad došlo.

Dovolání v této věci může tak být přípustné jen podle § 239 odst. 2 OSŘ, když předpoklady přípustnosti dovolání proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, uvedené v § 238 odst. 1 písm. b) anebo v § 239 odst. 1 OSŘ nebyly naplněny.

Podle § 239 odst. 2 OSŘ je dovolání přípustné tehdy, nevyhoví-li odvolací soud návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání, který byl učiněn nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku nebo před vyhlášením (vydáním) usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam.

Nejvyšší soud v rozhodnutí publikovaném v Souboru pod C 23, svazek 1, dovodil, že „o rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadního významu jde nejen tehdy, jestliže odvolací soud posuzoval právní otázku, která v projednávané věci měla pro rozhodnutí ve věci zásadní význam,

nýbrž rozhodnutí musí současně mít po právní stránce zásadní význam z hlediska rozhodovací činnosti soudů vůbec. Rozhodnutí odvolacího soudu má z tohoto pohledu zásadní význam zpravidla tehdy, jestliže řeší takovou právní otázku, která judikaturou vyšších soudů nebyla vyřešena nebo jejíž výklad se v judikatuře těchto soudů dosud neustálil, nebo jestliže odvolací soud posoudil určitou právní otázku jinak, než je řešena v konstantní judikatuře vyšších soudů“. Obdobný právní názor zaujal v rozhodnutí publikovaném v tomtéž Souboru pod C 71. Naopak za otázku zásadního právního významu nelze považovat takovou otázku, která byla v napadeném rozhodnutí řešena v souladu s ustálenou soudní praxí.

V projednávané věci přípustnost je dána, protože otázka naléhavého právního zájmu na žalobě na určení vlastnictví k nemovitosti při současně možném uplatnění žaloby na plnění – vrácení si plnění ve smyslu § 457 ObčZ – nebyla po přijetí zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech věcných práv k nemovitostem, judikaturou vyšších soudů řešena.

Podle § 242 odst. 3 OSŘ pokud je dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne i k vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [§ 241 odst. 3 písm. b) OSŘ], i když nebyly v dovolání uplatněny.

Podle § 157 odst. 2 OSŘ v odůvodnění rozsudku uvede soud podstatný obsah přednesů, stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, a posoudí zjištěný skutkový stav podle příslušných ustanovení, jichž použil.

Rozhodnutí, které nerespektuje zásady uvedené v posledně citovaném ustanovení, je nepřezkoumatelné. Nejvyšší soud v rozhodnutí publikovaném v časopise Soudní judikatura 11/2001 pod č. 131 zaujal právní názor, že „o nepřezkoumatelný rozsudek jde i tehdy, odpovídají-li v něm formulované skutkové a právní závěry skutkovým zjištěním, která soud prvního stupně z provedených důkazů učinil v předchozím rozsudku, jejž odvolací soud zrušil, aniž soud prvního stupně v novém rozhodnutí příslušná skutková zjištění zopakoval nebo na ně alespoň odkázal“.

V daném případě odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně postrádá skutková zjištění učiněná s odkazem na příslušné důkazy a pokud jde o závěry soudu, není patrné, z jakých důkazů soud vycházel a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil. Neobsahuje prakticky nic, co by se týkalo výroku na plnění – odůvodnění povinnosti žalovaných doplatit zbytek kupní ceny s posouzením předběžné otázky, zda je kupní cena s ohledem na namítanou neplatnost platná. Zabývá se jen otázkou naléhavého právního zájmu na žalobě na určení obecně (bez bližšího vymezení jakého určení) a činí pak závěr o neplatnosti předmětné kupní smlouvy, aniž by zmínil určení vlastnictví žalobce. Rozsudek soudu prvního stupně tak nerespektuje zásady uvedené v § 157 odst. 2 a § 132 OSŘ a v důsledku toho je nepřezkoumatelný. V takovém případě nejsou splněny předpoklady pro opakování dokazování nebo jeho doplňování odvolacím soudem, ale nezbývá, než takové rozhodnutí zrušit [§ 221 odst. 1 písm. c) OSŘ]. Odvolací soud proto pochybil, když namísto toho, aby rozsudek soudu prvního zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Tímto postupem odvolací soud zatížil řízení vadou, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [§ 241 odst. 3 písm. b) OSŘ]. K tomu srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze, publikovaný pod číslem 19 v Bulletinu Vrchního soudu v Praze 1/1993.

S ohledem na požadavek dvouinstančnosti řízení, tj. aby podstatné právní otázky, jejichž řešení je rozhodující pro výsledek sporu, nebyly posuzovány až v odvolacím řízení bez možnosti řádného opravného prostředku proti rozhodnutí odvolacího soudu, dovolacímu soudu nezbylo, než zrušit nejen rozsudek odvolacího soudu, ale i rozsudek soudu prvního stupně a věc vrátit soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1 a 2 OSŘ).

Přesto, co bylo právě uvedeno, lze k právnímu posouzení věci soudy obou stupňů (jen z hlediska naléhavého právního zájmu na určovací žalobě, kteroužto otázkou se oba soudy zabývaly) již nyní poznamenat, že:

1) Nejvyšší soud v rozsudku publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 10/2001 pod č. 68 vyslovil právní názor, že „lze-li žalovat o určení práva nebo právního vztahu, není dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smlouvy, jež se tohoto práva nebo právního vztahu týká [§ 80 písm. c) OSŘ].

2) V zásadě platí, že, je-li žalováno na plnění z kupní smlouvy, o níž žalovaní tvrdí, že je neplatná, a že tudíž na ně vlastnictví nepřešlo, řeší soud otázku platnosti kupní smlouvy a tedy i vlastnictví předmětu smlouvy jako otázku předběžnou. Jestliže žalobce v uvedeném případě vychází ze stavu odpovídajícího údajům o vlastnickém právu k předmětu smlouvy (nemovitosti) podle katastru nemovitostí, nebude mít samozřejmě zájem na současném určení vlastnictví k předmětu smlouvy výrokem soudu. Není však vyloučeno, aby takový zájem mohl mít žalovaný, zvláště zpochybňuje-li správnost údajů o vlastnictví předmětu smlouvy uvedených v katastru nemovitostí. Pro případ, že by žaloba na plnění byla zamítnuta (např. proto, že sporná převodní smlouva je neplatná), nelze vyloučit opodstatněnost takové žaloby, na jejímž základě by mohl být vynesený rozsudek kvalifikovaným podkladem pro odpovídající zápis ve smyslu záznamu do katastru nemovitostí. Z hlediska zájmu na určitosti vlastnických práv a jejich nespornosti a spolehlivosti jejich evidence v katastru nemovitostí pak platí, že žalobě na určení vlastnictví je třeba pro její jednoznačnost dát přednost před žalobou na plnění (srov. Rozsudek NS z 24. 8. 1999, sp. zn. 2 Cdon 756/97 publikovaný v Právních rozhledech č. 11/1999, s. 601).

3) Dovolací soud také souhlasí s názorem, podle kterého nelze ani vyloučit kumulaci žaloby na určení vlastnického práva se žalobou na plnění (např. na vyklizení nemovitosti).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Autonomie vůle (exkluzivně pro předplatitele)
- Správní žaloba a trestní rozsudek
- Střídavá péče (exkluzivně pro předplatitele)
- Styk dítěte s rodičem (exkluzivně pro předplatitele)
- Nesprávné poučení
- Nájem bytu

- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování